UNIVERSITY OF GOTHENBURG
DEPARTMENT OF LANGUAGES AND LITERATURES
P.O.B. 200 • SE 405 30 GOTHENBURG

We offer net-based courses in Somali
free of charge for citizens of the EU and EEA

Beginner's Oromo

Morgan Nilsson

Updated
17 November 2026
Valid for Spring Term 2027

This is work in progress. Read it critically!
Feel free to contact me with comments.
morgan.nilsson@gu.se

Hordhac

Sound Recordings

Sound recordings of the texts can be found at
https://canvas.gu.se/courses/26872/modules/items/1577948

The tone marking reflects the way the speakers pronounce the texts in the individual recordings. There will often be other, alternative ways of pronouncing the same words or phrases.

á – an accent marks high tone
á̋ – two accents mark exceptionally high tone
ā – a bar marks reduced, less prominent high tone
a´ – an accent after a word indicates phrase final rising tone
aaaa – four vowels indicate an excessively long vowel
ˀ – a small question mark indicates a suspected slip of the tongue
/ – a slanted line indicates a noticeable pause

Voices

Voice 1 man, Addis Ababa, appr. 50 y.o.

Symbols

→	eeg

Abbreviations

pr.n.	proper noun (name)
pr.n.f.	feminine proper noun (name)
pr.n.m.	masculine proper noun (name)
sbj	subject

1. Barannoo Tokkoffaa

Haasawa

(Ali & Zaborski 1990: 3–4)

Eenyu inni?

Inni Bilisaa.

Inni eessarraa dhufa?

Inni Jimmarraa dhufa.

Eenyu ati?

Ani Bilisaa.

Ati eessarraa dhufta?

Ani Jimmarraan dhufa.

Eenyu Bilisaan?

Bilisaan obboleessa Chaaltuuti.

Eenyu Chaaltuun?

Chaaltuun obboleettii Bilisaati.

Eenyu isaan?

Isaan Bilisaa fi Chaaltuu.

Eenyu isin?

Nu Bilisaa fi Chaaltuu.

Eenyu isiin?

Isiin Chaaltuu.

barannoo *lesson*
tokkoffaa *first*
haasawa *conversation*
eenyu? [nny] *who?*
inni SBJ *he*
-ni (subject ending)
-rraa *from* (ablative ending)
eessarraa *from where*
dhufa *comes*
ati SBJ *you*
ani SBJ *I*
-i (subject ending)

'n dhufa *I come*
-n VERB**-a** (1SG prsesent tense)

-ti (marks genitive NP as predicate)
-n (subject ending after long vowel)

isaan SBJ/ABS *they, them*

fi *and*

isin SBJ/ABS *idinku*

nu SBJ/ABS *annagu, innagu*

isiin SBJ *iyadu*

Eenyu hojii jira?

Bilisaan hojii jira.

Bilisaan eessa jira?

Bilisaan hojii jira.

Chaaltuun eessa jirti?

Chaaltuun mana jirti.

Ibsaan eessa jira?

Ibsaan dhaabata autobusaa jira.

Bilisaan mana jiraa?

Ee, inni mana jira.

Bilisaan mana jiraa?

Lakki, inni mana hin jiru.

Chaaltuun mana jirtii?

Ee, isiin mana jirti.

Chaaltuun mana jirtii?

Lakki, isiin mana hin jirtu.

Yoom Ibsaan Hirna deema?

Amma Ibsaan Hirna deema.

Yoom Chaaltuun mana deemti?

Amma Chaaltuun mana deemti.

Akkam jirta?

Galata Waaqaa, nagaya.

hojii *work*
jira *is (situated)*

eessa? *where?*

VERB**-ti** (3SF prsesent tense)

mana *house, home*

dhaabata *stop*
autobusa *bus*
-aa (long vowel = question)

ee *yes*

lakki *no*
hin jiru *is not*

-ii (long vowel = question)

yoom *when?*

amma *now*

akkam *how?*
akkam jirta *how are you?*
VERB**-ta** (2SG prsesent tense)
galata *thanks*
Waaqa *God*
nagaya *peace*

Tulluu Fi Warra Saa

Griefenow-Mewis (1994: 21)

Ani Tulluu dha.

Ani manan jira.

Ani mana barumsaa irraan dhufe.

Ani obboleessa fi obboleetiin qaba.

Obboleessi koo Turaan mana hin jiru.

Inni hojii jira.

Obboleettiin too Kuulaniin mana jirti.

Intalli mana keessaa hojii qabdi.

Abbaan koo barsiisaa dha.

Inni mana barumsaatii hojii qaba.

Haati too gara gabaa deemte.

Ishiin nyaata bitti.

Isaan dhiyoo mana dhufu.

Nuti mana qabna.

Tulluu, (sbj) **-n** (pr.n.m.)
fi *iyo*
warra *qoys*
saa *kiisa*
ani *anigu*
dha *weeye, ((y)ahay, tahay, yihiin)*
mana *guri*
'n jira *(waan) joogaa*
barumsaa *waxbarasho*
mana barumsaa *dugsi, iskuul*
irraa (dibyaale) *ka*
'n dhufe *(waan) imid*
obboleessa, (sbj) **-i** *walaal(ka)*
obboleetii, (sbj) **-n** *walaal(sha)*
'n qaba *(waan) leeyahay*
-i (dibkabe yeele ah)
koo *kayga*
Turaa, (sbj) **-n** (pr.n.m.)
-n (dibkabe yeele ah)
hin jiru *ma joogo*
inni *isagu*
hojii, (sbj) **-n** *shaqo*
jira *(wuu) joogaa*
too *tayda*
Kuulanii, (sbj) **-n** (pr.n.f.)
jirti *(way) joogtaa*
intala, (sbj) **intalli** *gabar*
keessaa (dibyaale) *ka*
qabdi *(way) leedahay*
abbaa *aabbe*
barsiisaa *bare*
-tii (dibkabe) *ku*
qaba *(wuu) leeyahay*
haadha, (sbj) **haati** *hooyo*
gara (horyaale?) *xagga, ku, u*
gabaa *suuq*
deemte *(way) tagtay*
ishiin *iyadu*
nyaata *raashin, cunto*
bitti *(way) soo iibsanaysaa*
isaan *iyagu*
dhiyoo *hadhow*
dhufu *(way) imanayaan*
nuti *annagu, innagu*
qabna *(waan) leenahay*
mana, (sbj) **manni** *guri*

Manni keenya magaalaa Bishooftuu jira.

Bishooftuun biyya Oromoo keessa jira.

keenya *our*
magaalaa *town, city*
Bishooftuu, SBJ **-n** (a town)
biyya *land*
keessa (postposition) *in, inside*
(≠ **keessaa** *from*)

Questions

Griefenow-Mewis (1994: 30)

Eenyu ati?

Akkam jirta?

Eessa jirta?

Warri kee eessa jiru?

Obboleessa qabdaa?

Obboleettii qabdaa?

Obboleessi kee maal godha?

Obboleettiin tee maal gooti?

Abbaan kee eessaa hojii qaba?

Haati tee eessaa hojii qabdi?

Hiriyaa qabdaa?

Hiriyaan kee maal godha?

Eenyutu haadha tee gargaara?

Haati tee akkam jirti?

Abbaan kee akkam jira?

eessa *halkee + ku*
jiru (q. 3d w.) *jiraan, joogaan*

kee *kaaga*
qabda *waad leedahay*
qabdaa? *ma leedahay?*

godha *(wuu) samaynayaa*

tee *taada*
gooti *(way) samaynaysaa*
eessaa *halkee + ka*

hiriyaa *saaxiib*

eenyutu? (qaab yeele) *ayo?*

Magacuyaal-qofeedyada

QOF	MAYEELE		YEELE	(-i, -n, -ni, -ti)	
1 k.	**ana / na**	*aniga*	**ani / an**	< an -i	
2 k.	**si**	*adigu*	**ati**		
3 k.	**isa**	*isaga*	**inni**	< is -ni	
	ishii / isii	*iyada*	**ishiin / isiin**	< ishii -n	So: sh > y
1 w.	**nu**	*annaga, innaga*	**nu / nuti / nuy**	< nu -ti / nu-i	
2 w.	**isin**	*idinka*	**isin / isini**		
3 w.	**isaan**	*iyaga*	**isaan / isaani**		

Isrogrogga falalka

MASDAR	
deemuu	*tegi*

QOF	AMAR	
q.2 k.	**deemi**	*(adigu) tag*
q.2 w.	**deemaa**	*(idinku) taga*

QOF	JOOGTO		TAGTO		
1 k.	**-n deema**	*(waan) tagaa*	q.1 k.	**-n deeme**	*(waan) tagay*
2 k.	**deemta**	*(waad) tagtaa*	q.2 k.	**deemte**	*(waad) tagtay*
3 k.	**deema**	*(wuu) tagaa*	q.3 k.	**deeme**	*(wuu) tagay*
	deemti	*(way) tagtaa*		**deemte**	*(way) tagay*
1 w.	**deemna**	*(waan) tagnaa*	q.1 w.	**deemne**	*(waan) tagnay*
2 w.	**deemtu**	*(waad) tagtaan*	q.2 w.	**deemtan**	*(waad) tagteen*
3 w.	**deemu**	*(way) tagaan*	q.3 w.	**deeman**	*(way) tageen*
ama					
2 w.	**deemtani**	*(waad) tagtaan*			
3 w.	**deemani**	*(way) tagaan*			

QOF	MADHACDADA DIIDMADA	
1 k.	hin deemu	*ma tago*
2 k.	hin deemtu	*ma tagtid*
3 k.	hin deemu	*ma tago*
	hin deemtu	*ma tagto*
1 k.	hin deemnu	*ma tagno*
2 w.	hin deemtan(u)	*ma tagtaan*
3 w.	hin deeman(u)	*ma tagaan*

Concordance list

abbaan	father (subject, nominative)
akkam	how
amma	now
ani	I (1st person singular)
ati	you (2nd person singular)
autobusaa	bus
barsiisaa	teacher
barumsaa	education, learning
barumsaatii	education + from
Bilisaa	Bilisaa (personal name, non-subject)
Bilisaan	Bilisaa (personal name, nominative/subject)
Bilisaati	is Bilisaa's
Bishooftuu	Bishooftuu (place name, non-subject)
Bishooftuun	Bishooftuu (place name, subject, nominative)
bitti	buys (3rd person singular feminine)
biyya	country, land
Chaaltuu	Chaaltuu (female personal name, non-subject)
Chaaltuun	Chaaltuu (female personal name, nominative/subject)
Chaaltuuti	is Chaaltuu's
deema	goes (3rd person singular masculine)
deemte	went (3rd person singular feminine, past)
deemti	goes (3rd person singular feminine)
dha	am, is, are (copular particle)
dhaabata	station, stop
dhiyoo	soon, shortly
dhufa	come(s) (1st person singular or 3rd person singular masculine)
dhufe	came (1st person singular, past)
dhufta	come (2nd person singular)
dhufu	come (3rd person plural)
ee	yes
eenyu?	who
eenyutu?	who (subject, with focus marker)
eessa?	where
eessaa?	from where
eessarraa?	from where
fi	and
gabaa	market
galata	thanks, gratitude
gara	to, towards
gargaara	helps (3rd person singular masculine)
godha	does (3rd person singular masculine)
gooti	does (3rd person singular feminine)
haadha	mother (non-subject)
haasawa	conversation
haati	mother (subject, nominative)

hin	not (negation)
hiriyaa	friend (non-subject)
hiriyaan	friend (subject, nominative)
Hirna	Hirna (place name)
hojii	work, workplace
Ibsaan	Ibsaa (male personal name, nominative/subject)
inni	he (3rd person singular masculine)
intalli	girl (subject, nominative)
irraan	from (with 1st person singular marking)
isaan	they (3rd person plural)
ishiin	she (3rd person singular feminine)
isiin	she (3rd person singular feminine)
isin	you (2nd person plural)
Jimmarraa	from Jimma (place name)
Jimmarraan	from Jimma (with 1st person singular subject marking)
jira	is, exists (3rd person singular masculine)
jiraa?	is? (3rd person singular masculine, interrogative)
jirta	are (2nd person singular)
jirti	is, exists (3rd person singular feminine)
jirtii?	is? (3rd person singular feminine, interrogative)
jirtu	is not, exists not (3rd person singular feminine, with *hin*)
jiru	is not, exists not (3rd person singular masculine, with *hin*)
jiru	are, exist (3rd person plural)
kee	your (2nd person singular)
keenya	our
keessa	inside, in
keessaa	from inside
koo	my
Kuulaniin	Kuulanii (female personal name, subject, nominative)
lakki	no
maal?	what?
magaalaa	city, town
mana	house, home (non-subject)
manan	house, home (with 1st person singular marking)
manni	house, home (subject, nominative)
nagaya	peace, well-being; fine
nu	we (1st person plural)
nuti	we (1st person plural, subject, nominative)
nyaata	food
obboleessa	brother (non-subject)
obboleessi	brother (subject, nominative)
obboleettii	sister (non-subject)
obboleettiin	sister (subject, nominative)
obboleetiin	sister (non-subject, with 1st person singular marking)
Oromoo	Oromo (people)
qaba	has (3rd person singular masculine)
qabdaa?	do you have? (2nd person singular, interrogative)
qabdi	has (3rd person singular feminine)

qabna	have (1st person plural)
saa	his
tee	your (2nd person singular, alternative form with feminine possessed noun)
too	my (alternative form with feminine possessed noun)
Tulluu	Tulluu (male personal name)
Turaan	Turaa (male personal name, subject, nominative)
Waaqaa	of God
warra	family, household
warri	family, household (subject, nominative)
yoom?	when

Exercise 1

In every sentence in the texts:

a) locate the subject and the subject ending. Write down the absolute (basic) form of the noun and figure out why this particular subject ending is used.

b) locate the verb and its inflection. Which person is it?

Listen carefully to the recordings of the texts. What conslusions can you draw about Oromo pronunciation?

2. Barannoo Lammaffaa

Haasawa Telefoonaa

Griefenow-Mewis (1994: 28-29)

Turaa: Akkam bulte!
Tulluun mana jiraa?

Kuulanii: Akkam bulte!
Tulluun mana hin jiru.
Inni hojii jira.
Eenyu ati?

Turaa: Ani Turaa hiriyaa Tulluuti.
Ati obboleettii Tulluutii?

Kuulanii: Ee, sin beeka.
Tulluun dhiyoo hojii irraa dhufa.
Isa eeguu feetaa?

Turaa: Lakki, isa eeguu hin danda'u.
Yeroo hin qabu.

Kuulanii: Eessa deemta?

Turaa: Ani gara gabaan deema.

Kuulanii: Haati tee akkam jirti?

Turaa: Ishiin gaarii dha.
Hojii hedduu qabdi.
Kanaafuu ishiin gargaara.

haasawa *wadahadal*
telefoona *telefoon*
akkam? *sidee?*
bula *ku baryaa*
bulte *(waad) ku bariday, hurudday, seexatay*
akkam bulte! *subax wanaagsan! maxaad ku bariday?*
jira *(wuu) joogaa*
-aa? (shaqal dheer) *ma?*
jiraa? *ma joogaa?*
hin *ma*
jiru *joogo*
inni *isagu*
eenyu? [nny] *ayo?*
ati *adigu*
hiriyaa *saaxiib*
-ti *weeye*
-ii? (shaqal dheer) *ma?*

ee *haa*
si (magacuyaal mayeele) *ku, adiga*
'n beeka *waan aqaannaa, gartaa*
isa *isaga*
eeguu *sugi*
-uu (dibkabaha masdarka)
feeta *doonaysaa*
lakki *maya*
hin danda'u *ma karo*
yeroo *wakhti*
hin qabu *ma lihi*
eessa? *halkee? meeshee? xaggee?*
gara *xagga*
gabaa *suuq*

tee *taada*

ishiin *iyadu*
gaarii *fiican*
heddu(u) *badan*
kanaaf(uu) *taas darteed*
'n gargaara *(waan) caawiyaa*
maal? *maxay?*

Kuulanii: Obboleettiin tee maal gooti?

Turaa: Ishiin yuniversitii deemti.
Booda mana keessa haadha teenya gargaarti.
Nagaan ooli!

Kuulanii: Nagaatti gali!

gooti *(way) samaynaysaa*
yuniversitii *jaamacad*
booda *dabadeed*
haadha *hooyo*
teenya *teenna, tayada*
nagaa / nagaya *nabad*
ooli (amar)
-tti *ku*
gala *galaa; soo noqdaa*
gali (amar) *soo noqo*

Haasawa Telefoonaa

(Ali & Zaborski 1990: 7)

Chaaltuu: Hallo!

Ibsaa: Akkam bulte! Bilisaan mana jiraa?

Chaaltuu: Akkam bulte! Lakki, inni mana hin jiru. Inni hojii jira. Dhaamsa qabdaa? Dhiifama, eenyu ati?

dhaamsa *farriin, war, dhambaal*

dhiifama *raalli*

Ibsaa: Ani Ibsaa hiriyaa Bilisaati. Ati obboleettii Bilisaatii?

si *ku, adiga*
'n beeka *(waan) aqaannaa*
asi *halkan*
gama *xagga, ku, dhinaca*
Hirna (magaalo)
'n deema *(waan) tagayaa*
hayaa (yaab) *haye, waa yahay*
yeroo *wakhti, marka*
dhuftu *timaaddo*
nu *na*
gaafadhu [ddh] (amar) *soo booqo*
-u (dibkabaha amarka ee isrogrogga 3aad)
gammaccuu *farax*
wajjin *la, wadajir, leh*
dhihoo *hadhow, wakhti dhow*
-tti *ku*
hoggaa *mar*
sun *kaas*
karaa *jid*
karaa gaarii *safar wanaagsan*

Chaaltuu: Ee, siin beeka. Amma eessa jirta?

Ibsaa: Asi dhaabata autobusaan jira. Gama Hirnaan deema.

Chaaltuu: Hayaa, yeroo Jimma dhuftu nu gaafadhu.

Ibsaa: Gammaccuu wajjin, dhihootti gama Jimmaan dhufa. Hoggaa sun isiniin gaafadha. Hagasu nagaatti.

Chaaltuu: Nagaatti, karaa gaarii!

Oromo <c> is a voiceless ejective affricate [ʧʼ]. Somali <c> is a voiced pharyngeal fricative. These are very different sound!!

Oromo <ch> is voiceless [ʧ], and Oromo <j> is voiced [ʤ]. Somali <j> may be voiced or voiceless. The Somali sounds are allophones, whereas the Oromo sounds are phonemes.

Oromo <dh> is implosive [ɗ]. Somali <dh> is pulmonic [ɖ]. There is a small, but noticeable difference between the two sounds.

Oromo <kh> is velar [x]. Somali <kh> is uvular [χ]. There is a small, but noticeable difference between the two sounds.

Oromo <ph> is a voiceless ejective [pʼ].

Oromo <q> is a voiceless, ejective stop [kʼ]. Somali <q> is voiced between vowels [ɢ] and often fricativized [ʁ]. These are quite different sound!!

Oromo <x> is a voiceless ejective dental [tʼ]. Somali <x> is a voiceless pharyngeal fricative. These are very different sound!!

Yeelaha

-n Dibkabahan ka hor shaqal gaabani waa uu dheeraadaa.

Bishooftuun biyya Oromoo keessa jira.

Bishooftuu waxa ay dhulka Oromoada ku dhex jirtaa.

Eenyu Chaaltuun? *Waa tuma Jaaltuu?*

Ibsaan eessa jira? *Ibsaa halkee joogaa?*

-i -a + -i > -i

Obboleessi koo mana hin jiru. *Walaalkay guriga ma joogo.*

-ti only with certain feminine nouns

-a+ti > -ti	**lafti** 'the land', **marti** 'all of'
-dha+ti > -ti	**haadha, haati** *hooyo*
-la+ti > -lli	**intala, intalli (intalti)** *gabar*
-na+ti > -nni	**mana, manni** *guri, aqal*

Haati too gara gabaa deemte. *Hooyaday xagga suuqa bay tagtay.*

Intalli mana keessaa hojii qabdi. *Gabartu waxa ay guriga ka/ku leedahay shaqo.*

Manni keenya magaalaa Bishooftuu jira.

Gurigeennu magaalada Bishooftuu ayaa uu ku jiraa.

3. Barannoo Sadaffaa

Haasawa Telefoonaa

Griefenow-Mewis (1994: 31)

Akkoo: Haloo! Eenyu ati?

Turaa: Ani Turaa dha. Isin eenyu?

Akkoo: Ani akkoo tee, ishii Walisooti. Akkam jirta?

Turaa: Galata Waaqaa, gaarii dha. Atiwoo akkam jirta?

Akkoo: Galata Waaqaa, anis gaarii dha. Warri kee akkam jiru?

Turaa: Isaanis gaarii dha. Akaakaan akkam jira?

Akkoo: Akaakaan kee akkuma durii, hojiin itti baay'ata malee, gaarii dha. Dhagayi, abbaan kee eessa jira?

Turaa: Inni Bishooftuu hin jiru, Shaggar deeme.

Akkoo: Ji'a tokko dura achi ture mitii? Hamma ammaatti maal achii godha? Isin haadha teessan gargaarturee?

Turaa: Ee, nuti mana keessa waan heddu hojjanna.

Akkoo: Obboleettiin tee maal gooti?

Turaa: Ishiin yuniversitii jirti.

eenyu? *ayo?*
ati *adigu*
ani *anigu*
isin *idinku, adigu*
akkoo *ayeeyo*
ishii *iyada, ta, tan*
Waliso (pr.n. magaalo)
-Vti qurub-ahaansheed
galata *mahad*
Waaqa *Eebbe*
-woo *-na, oo*

warra *qoys*
-s *-na, sidoo kale*
jiru *yihiin*

isaani *iyagu*
akaakaa *awoowe*
akkuma *sida*
duri *wakhtigaas, hadda ka hor*
itti *isaga awgiis, isaga + u*
baay'ata *waa badan tahay*
malee *mooyee*
dhagayi *dhegayso, maqal*
inni *isagu*
hin jiru *ma joogo*
Shaggar *Addis Ababa*
deeme *tagay*
ji'a *bil*
tokko *hal*
dura *ka hor*
achi *halkaas*
ture *joogay, ahaa*
miti *ma aha*
mitii *sow ma aha?*
hamma …-Vtti *ilaa*
amma *imminka, hadda*
teessan *tiinna*
gargaartu *caawisaan*
-ree? *ma?*
waan *waxoogaa, wax, in*
heddu *badan*
hojjanna *shaqaynaa*

Akkoo: Isin yeroo boqonnaa gara keenya dhuftuu?

Turaa: Nu hunda miti.
Tulluu duwwaatu dhufa.

Akkoo: Mee haadha tee fi obbolaa teetti nagaa naa himi! Atis nagaatti!

Turaa: Nagaatti!

yeroo *wakhti*
boqonnaa *fasax, nasasho*
gara keenya *xaggeenna*
dhuftu *imanaysaan*
dhuftuu? *ma imanaysaan?*
nu *annaga, innaga*
hunda *dhammaan*
miti *ma aha, ma nihin*
duwwaa *oo keliya, uun*
-tu *-ba*
mee *fadlan*
obbolaa *walaalo*
-tti (lookatif) *ku*
nagaa *nabad, salaan*
naa *iga*
himi *dheh*
nagaatti *nabad (ku dhex)*

Suuqii

Griefenow-Mewis (1994: 40)

Gurgurtuu: Maal feeta?

Kuulanii: Aannan liitiroo lama, daabboo tokko, buna kiiloo tokko, fi shukkaara kiiloo lamaa fi soogidda kiiloo tokkoo walakkaan feedha. Gatiin soogidda kiiloo tokkoo meeqa?

Gurgurtuu: Gatiin soogidda kiiloo tokkoo qarshii tokko duwwaa dha. Ammas maal feeta?

Kuulanii: Buuphaan haaraa dhaa?

Gurgurtuu: Ee, buuphaan har'a dhufe. Meeqa feeta?

Kuulanii: Buupphaa digdaman fedha. Tokkoon saa meeqa baasa?

suuqii *dukaan*
gurgura *iibiyaa*
gurgurtuu *dukaanle, iibiye, iibiso*
aannan *caano*
lama *laba*
daabbo *rooti*
tokko *hal, mid*
buna *bun*
fi *iyo*
shukkaara *sonkor*
soogidda *cusbo, milix*
walakkaan *nus, (kala)bar*
'n feedha *aan rabaa, doonayaa*
gatii *qiime*
meeqa *immisa, meeqa*
qarshii *doollar*
amma *imminka, hadda*
-s *-na, sidoo kale*
maal *maxay*
feeta *rabtaa, doonaysaa*
buuphaa [pph] **-n** *ukun, beed*
haaraa *cusub, daray ah* [färsk]
-aa *ma* (weydiin)
ee *haa*
har'a *maanta*
digdama *labaatan*
saa *-kiisa, -tiisa (-kooda, -tooda)*

Gurgurtuu: Buuphaan tokko faraankaa sadii baasa. Ammawoo?

Kuulanii: Timaatimiin kudhashan meeqa baasa?

Gurgurtuu: Qarshii lama baasa.

Kuulanii: Mee yaa Waaq! Maaliif akkana mi'aaye? Dheengadda qarshii tokko duwwaa ture mitii?

Gurgurtuu: Har'a timaatimii xinnootu gabaa dhufe. Garuu muuzni har'a bushaa dha. Kiiloon tokko qarshii sadii duwwaa dha.

Kuulanii: Haa ta'u. Timaatimii kudhanii fi muuza kiiloo lama naa kenni! Oo! Mokoronii fi ruuza nan irraanfaddhe. Mee ruuza kiiloo sadii fi mokoronii baakkoo afur naa kenni! Ruuzni kun gaarii dhaa?

Gurgurtuu: Ee, baay'ee gaarii dha.

Kuulanii: Walumatti gatiin saa meeqa ta'a?

Gurgurtuu: Mee aaffi! Gatiin hunda saatii qarshii kudha torbaa fi faraankaa saddeet.

Kuulanii: Mee kunoo!

Gurgurtuu: Galata kee. Nagaatti.

baasa *bixinayaa, qiimihiisa waa…*

faraankaa *10 senti*
sadii *saddex*
-woo *-na, oo*
timaatimii *yaanyo, tamaandho*
kudhashan *15*

Mee yaa Waaq! [Herregud]
maaliif *waayo, maxaa, sabab?*
akkana *sidaas*
mi'aa *qaali ah*
mi'aaye *qaali bay noqdeen*
dheengadda *dorraad*
ture *ahaa*
mitii? *sow ma aha?*
xinnoo (1) *yar*, (2) *waxoogaa, yara*
-tu qurub diiradeed, *-ba*
gabaa *suuq*
garuu *laakiin*
muuza, muuzni *muus, moos*
bushaa *jaban*
haa ta'u *waa yahay*
kenni *sii*
kudhan *toban*
naa *i*
nan *aan*
irraanfachuu glömde
mee *fadlan*
baakkoo (m) *baakad, xirmo*
kun *kani*

baay'ee *aad u*
walumatti *isku, iska, wadajir, dhammaan*
gatii *qiime*
ta'a *noqdaa*
aaffi *sug*
hunda *dhammaan*
saa *kiisa, tiisa*
-tii *yahay*
kudha torba *17*
saddeet *8*
faraankaa saddeet *80 senti*
kunoo *waa kan*
galata *mahad*
kee *kaaga*

Kuulanii: Nagaatti.

galata kee *mahadsanid*
nagaatti *nabad*

4. Barannoo Afraffaa

Mana nyaataa 1

(Ali & Zaborski 1990: 9–10)

Maal yaamta?

Foon looni waadamee fi ruza.

Maal yaamta?

Foon re'ee affeelamee fi buddeena.

Maal yaamna?

Qurxummii akaawamee fi dinniccaa.

Maal yaamtani?

Killee akaawamee fi buddeena.

Maal yaamta?

Hulbat maraqaa fi buddeena.

Maali kuni?

Kuni shaahii.

Shaahiin qabbanaawaa.

Maali kuni?

Kuni buna.

Bunni owwaa.

Maali suni?

Suni burtukaana.

maal *maxay*
yaama *dalbaa, dalbadaa*
foon *hilib*
loon *lo'*
looni *lo'aad*
waadame *solan, duban (roasted)*
ruza *bariis*
re'ee *ri'*
affeelame *karsan*
buddeena *rooti*

qurxummii *kalluun*
akaawame *solan, shiilan (fried)*
dinniccaa *baradho, bataati*

killee *ukun*

hulbat maraqa (kind of soup with meat, onions, paprika and butter)

kuni *kani*

qabbanaawaa *qabow yahay*

owwaa *kulul yahay*

suni *kaasi*

burtukaana *liin-macaan*

Akkami burtukaanni?

Burtukaanni mi'aawaa.

Kami bunni?

Kuni buna suni immo shaahii.

Kuni bishaanii?

Ee, kuni bishaani.

Kuni tiruu akaawamee?

Lakki, kuni tiruu akaawame miti.

Kuni kalee akaawame.

Meeqa bunni afur?

Bunni afur garshii lama.

Meeqa lukkuun jahaa fi kokaan saddeet?

Lukkuun jahaa fi kokaan saddeet garshii kudhasagali.

Boru sa'aa meeqatti mana barnootaa deemta?

Boru sa'aa torbattiin mana barnootaa deema.

Maal bituu fetta?

Ani muza kiloo sadii bituun fedha.

Maal bituu fetti?

Isiin ilillii bituu fetti.

Isiin ilillii jaalatti.

mi'aawaa *macaan yahay*

kami *kee*

immo *laakiin, balse, -se, -na*

tiruu *beer -ka*

kalee *kelli*

lukkuu *digaag(ad)*
jahaa *lix*
kokaa *Coca-Cola*
saddeet *siddeed*
kudhasagali *sagaal iyo toban*

boru *berri*
sa'aa *saacad*
-tti English *at*

torba *toddoba*
-ttiin English *at + I*

bituu *iibsan*
fetta *waad doonaysaa, rabtaa*
fedha *waan rabaa, dooonayaa*

fetti *way doonaysaa, rabtaa*

ilillii *ubax(yo)*

jaalatti *way jeceshahay*

Mana nyaataa 2

(Ali & Zaborski 1990: 12-13)

Abdii: Ar'a dhadhabiin qaba. Nyaata gaariin yaama.

Boruu: Aniis waan laaftuu takkaan nyaaddha.

Abbaa manaa: Akkam ooltan! Maal yaamtan?

Abdii: Anaaf maraqa fooni, lukku, ruzaa fi salaaxaa.

Boruu: Anaaf hulbat maraqaa fi buddeena.

Abbaa manaa: Waan dhugan maal fettan?

Abdii: Shaahii lamaa fi Baabilee tokko.

Abbaa manaa: Lakki, Baabileen hin jiru. Amboo jira, fiduu?

Abdii: Ee, haa tahu.

Boruu: Kudraa maal qabdan?

Abbaa manaa: Muza, ambaa, paapaayaa fi burtukaana.

Boruu: Anaaf paapaayaa, ati hoo Abdii?

Abdii: Anaaf muza.

Abbaa manaa: Akkami gaa? Saaqa kophaa-kophaa baastan moo walitti?

Abdii: Walitti hisaabi.

Abbaa manaa: Galata!

ar'a *maanta*
dhadhabii [ddh] *daal*
waan *wax*
aniis *aniguna, anigu sidoo kale*
laafaa (l.), **laaftuu** (dh.) *fudud*
tokko (l.), **takka** (dh.) *mid, hal*
'n nyaadha [ddh] *(aan) cunayaa*

anaaf (daytif) *aniga i (sii)*
fooni *hilib leh, hilib ah*
lukku *digaag*
ruza *bariis*
salaaxaa *ansalaato*

dhuga *cabbaa*
waan dhugan *wax la cabbo, cabbitaan*
Baabilee (nooc ka mid ah biyo-macdanka)

Amboo (nooc ka mid ah biyo-macdanka)
fida *keenaa*
haa tahu *waa yahay*

hoo *-na*

akkami gaa? *waa sidee?*
saaqa *lacag*
kophaa *keli*
baasa *bixiyaa*
moo *ama*
walitti *wadajir*
hisaaba *xisaabiyaa*
-i (amar)

Boruu: Abdii, haa hirannu. Nama tokkoof hedduu.

Abdii: Lakki, ar'a ati keessummaa kiyya.

haa (qurub) *ha!, aan!*
hirata *baraa, qaybiyaa, kala soocaa*
-f (daytif)
hedduu *badan, fara badan*
keessummaa *marti*
kiyya = koo *kayga*

Autobenefactive verbs

Msd.	-ach-uu	**nyaachuu**	*cuni, cunid*
1. k.	-adh-dha 'n	**nyaadha** [ddh]	*cunaa, cunayaa*
2. k.	-at -ta	**nyaatta**	*cuntaa, cunaysaa*
3. k. l.	-at -a	**nyaata**	*cunaa, cunayaa*
3. k. dh.	-at -ti	**nyaatti**	*cuntaa, cunaysaa*
1. w.	-an -na	**nyaanna**	*cunnaa, cunaynaa*
2. w.	-at -tu	**nyaattu / nyaattan**(i)	*cuntaan, cunaysaan*
3. w.	-at -u	**nyaatu / nyaatan**(i)	*cunaan, cunayaan*

Falka **jedha** *yiraahdaa*

Msd.	jechuu
1. k.	'n jedha
2. k.	jetta
3. k. l.	jedha
3. k. dh.	jetti
1. w.	jenna
2. w.	jettu
3. w.	jedhu (jedhani)

5. Barannoo Shanaffaa

Mana Nyaataa 3

Griefenow-Mewis (1994: 43)

Keessummeessituu: Akkam ooltani?

Turaa: Akkam ooltani? Iddoo nama shaniif ga'u mee nutti agarsiisuu dandeessuu?

Keessummeessituu: Mee, kunoo as taa'aa! Maal dhuguu feetu?

Turaa: Shaayii lama, cuunfaa lamaa fi biiraa tokko feena.

Keessummeessituu: Cuunfaa kan maalii feetu?

Turaa: Cuunfaa maangoo fi cuunfaa burtukaanaa feena.

Keessummeessituu: Maal nyaachuu feetu?

Kuulanii: Waxii lukkuu fi biddeenan fedha.

Tulluu: Foon loonii fi ruuzan nyaaddha.

Galaanee: Ani qurxummii fi daabboon fedha.

Galmoo: Ani shoorbaa foonii, foon hoolaa affeelamaa fi ruuzan fedha.

Turaa: Animmoo shoorbaa foonii, tiruu fi biddeenan barbaada. Kudraa maal qabdu?

nyaata *cunto*
keessummeessituu *kabalyeeriyad*
Akkam ooltani? *Maalintii sidee ayay ahayd? Fiid wanaagsan!*
iddoo -n *meel*
shaniif (daytif)
ga'a *[ku] filan yahay*
mee *fadlan*
nutti *na, ina, annaga, innaga*
agarsiisuu *muujin*
dandeessu *(waad) kartaan*
-uu? (shaqal dheer=weydiin) *ma?*
kunoo! *waa kan*
as *halkan*
taa'aa (f.amar) *fadhiista*
cuunfaa -n (m) [juice]
kan maalii *midkee? noocee?*

burtukaana *liin-macaan*

nyaachuu *cuni, cunid*

waxii [stew]
biddeena *laxoox, cajeero*
foon *hilib*
loon *lo'*
'n nyaaddha *aan cunayaa*
qurxummii -n (m) *kalluun*
daabbo *bread*

affeelamaa *karsan*

-mmoo *sidoo kale, -ba*
tiruu -n (m) *beer(ka)*
barbaada (f) *rabaa, doonayaa*
qabdu *(aad) leedihiin, haysataan*

Keessummeessituu: Muuza, maangoo, pappaayaa fi burtukaana qabna.

Kuulanii: Mee anaaf maangoo.

Tulluu: Ani muuzan fedha.

Galaanee: Ani pappaayaan barbaada.

Turaa: Mee anaafimmoo burtukaana.

Galmoo: Ani kudraa hin fedhu, mee buna naa fidaa.

Hundi: Ay, nutis buna hin feena mitii ?!

Keessummeessituu: Tokko tokkooni moo walitti baaftuu?

Turaa: Hundumaa anatu baasa.

Galmoo: Lakki, sitti baay'ataa. Sin gargaara.

Turaa: Lakkii, anatu isin afeere mitii? Walitti meeqa ta'a?

Keessummeessituu: Qarshii digdamii sadii.

Turaa: Mee kunoo. Nagaattii!

Keessummeessituu: Nagaatti!

anaaf *ii* (daytif)

hin *ma* (qurub diidmeed)
fedhu *rabo*
fidaa (wadar!) *keen!*
nuti *annagu, innagu*
-s *-na, sidoo kale*
hin -a (emphasis) *waa*
tokko tokkooni *mid-mid*
moo (xi) *ama*
walitti *wadajir, isku, iska*
baaftu *bixisaan, bixinaysaan*
hunduma(a) *dhammaan*
-tu *baa, ayaa*
baasa *bixiyaa*
lakki *maya*
sitti (muy daytif) *kuu*
baay'ata *badataa, badan tahay*
si *ku* (magacuyaal layeele)
isin *idin*
afeera *soo dhowaadaa, casuumaa*
digdamii sadii *labaatan iyo saddex*

6. Barannoo Jahaffaa

Hirna 1

(Ali & Zaborski 1990: 15–16)

Eessa gandi Barentuu?

ganda, -i *tuulo*

Ani keessummaa, mee jara sun gaafadhu.

jara *dad*
gaafata f.2 *weydiiyaa, weydiistaa*
-dhu [ddh] amar falalka kooxda 2aad

Ganda Barentuu beettanii?

beettani < beek-tani *taqaaniin, taqaan*
-ii *ma*

Ee, gandi Barentuu mana guddaa sunirraa gama bitaa jira.

guddaa *weyn*
suni *kaas*
irraa/–rraa *ka*
gama *xagga, dhinaca*
bitaa *bidix*

Hirnaan Dirree Dhawaarraa gama kam jirti?

kam *–kee*

Hirnaan Dirree Dhawaarraa gama bahaa jirti.

baha *bari*

Dirree Dhawaan Hirnarraa gama kam jirti?

Dirree Dhawaan Hirnarraa gama dhihaa jirti.

dhiha *galbeed*

Qarsaan Kombolcharraa gara kam jirti?

Qarsaan Kombolcharraa gara kabbaa jirti.

kabba *waqooyi*

Marsabeetiin Moyaaleerraa gara kam jirti?

Marsabeetiin Moyaaleerraa gara kibbaa jirti.

kibba *koonfur*

Hirnaan magaalaa bareedduu.

bareedaa s. **bareedduu** *qurux badan*

Gurbaan kuni guddaa.

gurbaa *wiil*
guddaa s. **guddoo** *weyn*

Intaltii tuni guddoo.

intala *gabar*

Inni nama kajeelaa.

Isiin nama kajeeltuu.

Shamizni kun harkifamaa.

Shuraabni tuni harkifamtuu.

Inni nama jaalatamaa.

Isiin nama jaalatamtuu.

Ati nama dureessa.

Ati nama dureettii.

Raazoon akka Damee gaarii.

Bilisaan akka Ibsaa jabaa.

Abdiin akka Boruu beekamaa.

Bilisaan isa irra jabaa.

Shamizni kuni suni irra wayya.

Shamizni kuni suni irra caala.

Dameen bareedduu.

Dameen isii irra bareedduu.

Dameen daran baredduu.

Bilisaan jabaa.

Bilisaan isa irra jabaa.

Bilisaan daran jabaa.

Caaltuun qartuu.

Caaltuun isii irra qartuu.

inni *isagu*, **isa** *isaga*
kajeelaa s. **kajeeltuu** *damac badan, cir weyn*
isiin *iyadu*, **isii** *iyada*
shamiza *shaati, shaar, shaadh*
harkifamaa s. **harkifamtuu** *kala jiidmaya*
shuraaba *funaanad*

jaalatamaa s. **jaalatamtuu** *(wax, qof) la jecel yahay*

dureessa s. **dureettii** *taajir(ad) (ah)*

akka *si, sida*

jabaa s. **jaboo** *[strong, hard, powerful, brave, serious, important]*
beekamaa s. *caan (ah)*

wayya f. *ka wanaagsan yahay*
irra *ka*

caala f. *ka wanaagsan yahay*

daran *ugu*

qaraa s. **qartuu** *xariifsan*

Caaltuun daran qartuu.

Ibsaan dheeraa.

dheeraa s. **dheertuu** *dheer*

Ibsaan isa irra dheeraa.

Ibsaan daran dheeraa.

Caynta sifada

–aa <> –tuu

LAB <> DHEDDIG

bareedaa <> bareedduu *qurux badan*

beekamaa <> beekamtuu *[well-known, famous]*

dheeraa <> dheertuu *dheer*

harkifamaa <> harkifamtuu *[elastic, stretched, stetchable]*

jaalatamaa <> jaalatamtuu *[loved, liked, likable]*

kajeelaa <> kajeeltuu *[greedy]*

qaraa <> qartuu *[clever]*

–aa <> –oo

LAB <> DHEDDIG

guddaa <> guddoo *weyn*

jabaa <> jaboo *[strong, hard, powerful, brave, serious, important]*

–eessa <> –eettii

LAB <> DHEDDIG

dureessa <> dureettii *[rich]*

Hirna 2

(Ali & Zaborski 1990: 19)

Bilisaa: Akkam oolte, eessa gandi Barentuu?

ganda, -i *tuulo*

Keessummaa (A): Akkam oolte, ani keessummaa. Mee jara suni gaafadhu.

jara *dad*
gaafata f.2 *weydiiyaa, weydiistaa*
-dhu [ddh] amar falalka kooxda 2aad

Bilisaa: Akkam ooltani, ganda Barentuu beettanii?

beettani < beek-tani *taqaaniin, taqaan*
-ii *ma*

Keessummaa (B): Akkam oolte, ee. Asi taaksiin daqiiqaa kudhan deemta. Dhaabanni taaksii mana guddaa sunirraa gama mirgaa jira. Kana malee, autobusni lakkoofsa soddami shan mana postaa biraa ka'e gara ganda Barentuu dhaqa. Yoo fette, miilaan deemuu dandeessa.

-n (kayska qalabka) *ku*
dhaabata, sbj. **dhaabanni** *xarun, boosteejo, istayshan*
guddaa *weyn*
suni *kaas*
–rraa / irraa *ka*
mirgaa *midig*
lakkoofsa *lambar*
soddami shan *35*
biraa *dhinaciisa, agtiisa + ka*
ka'a *kacaa, is taagaa*
dhaqa *leaves, goes*
yoo *haddii*
miila *lug*
miilaan (kayska qalabka) *lug + ku*
dandeessa *kartaa*

Bilisaa: Galata hedduu, hayaa, yeroo hin qaba. Miilaaniin deema. Achumaaniin Hirna waan isiin fakkaatuun laala.

hin emphasis
achumaan *on the way*
laala *eegaa, fiiriyaa*
fakaata *it looks like*

Keessummaa (B): Hirnaan magaalaa bareedduu. Mee laali. Waan shaggaa hedduu jira.

shaggaa s. **shaggituu** *fiican, qurux badan*

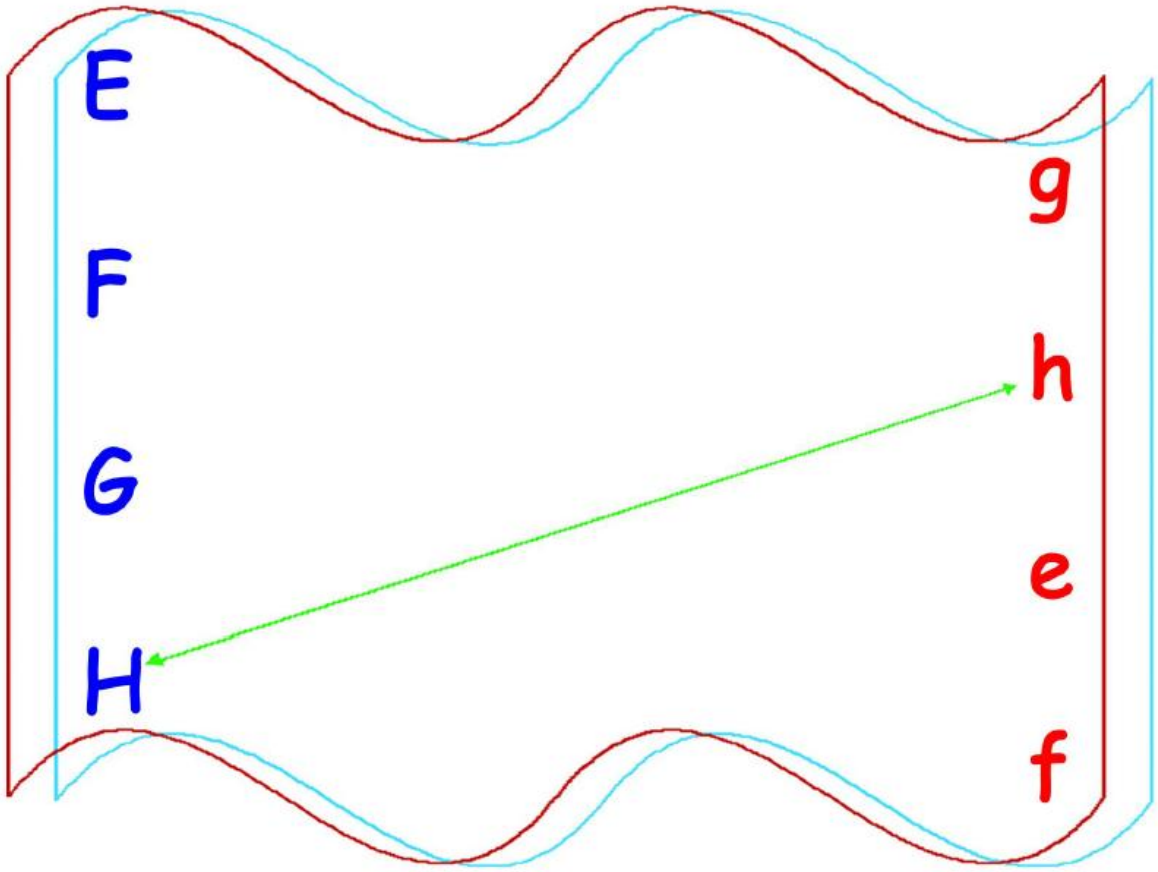
Bilisaa: Hayaa, nagayatti.

7. Barannoo Torbaffaa

Afaan Oromoo, Kitaaba Barataa, Kutaa 1

(page 9-69)

Gilgaala 5 Qubee guddaa xiqqaa isaatti firoomsi

Gilgaala 2 Qubeewwan tartiibessi

E	J	A	H	L	G	C	B	D	F	I	K

Gilgaala 7 Fakkiilee ilaalii jechoota dubbisi

eeboo

farda

gaala

haamtuu

Gilgaala 3 Fakkiilee ilaalii jechoota dubbisi

alaabaa

baabura

callee

doqdoqqee

elellaan

fal'aana

Gilgaala 1 Jechoota dubbisaa fakkii qaama namaatti firoomsi

gurra

harka

ija

funyaan

miila

Gilgaala 5 Maqaa fakkii barreessi

funyaan

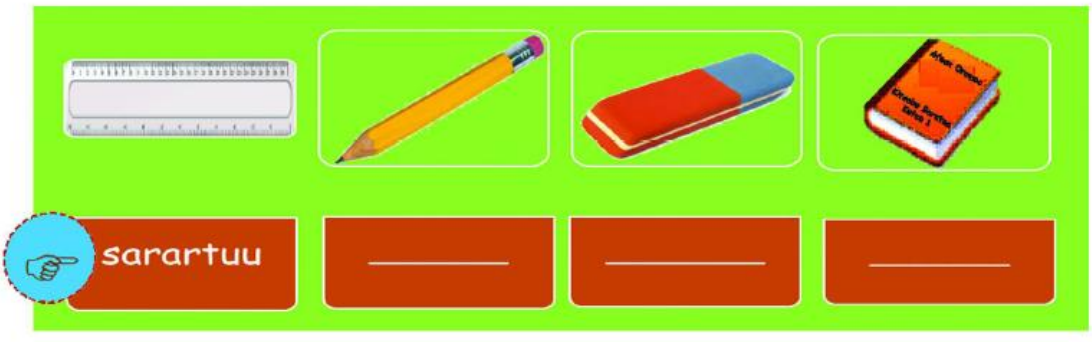

Gilgaala 6 Qaama tajaajila isaatti firoomsi

miilaan	dhandhamuu
ijaan	qaqqabuu
harkaan	fuunfachuu
funyaaniin	ilaaluu
arrabaan	deemuu

Gilgaala 6 Fakkiilee ilaalii maqaa isaanii barreessi

Gilgaala 1 Jechoota cimdii fakkiitti firoomsi

gabatee gurraacha

qalama diimaa

boronqii adii

qubeessaa magariisa

Gilgaala 1 Maqaafi bifa beelladootaa firoomsi

re'ee adii

sa'a burree

harree daalacha

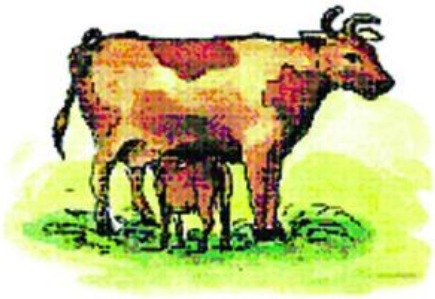
qotiyyoo gurraacha

farda daamaa

Gilgaala 4 Fakkiilee ilaalii ibsa isaanii barreessi.

jabbii hootu

BARANNOO 17 HIMOOTA DUBBISUU

Gilgaala 1 Himootaafi fakkiilee walitti firoomsi

Toltuufi Tolaan harka dhiqatu

Naa'ol bishkiliitii oofa.

Ijoolleen gareen qo'atu.

Barattoonni kubbaa taphatu.

Ayyaantuun fakkii odaa kaasti.

Gilgaala 2 Fakkiilee ilaalii himoota dubbisi

Duulaan qe'ee isaa qulqulleessaa jira.

Daa'imman uffata aadaa uffaatanii jiru

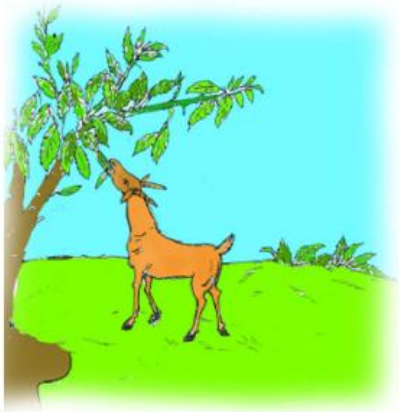
Halkoon aannan qabeen dhugaa jirti.

Adurreen hantuuta qabattee jirti.

Boruun uffata aadaa Karrayyuu uffatee jira.

Korbeessi re'ee baala nyaataa jira.

8. Barannoo Saddeettaffaa

Afaan Oromoo, Kitaaba Barataa, Kutaa 1

(page 71-77)

Gilgaala 1 Fakkiilee maqaa isaatti firoomsi

tapha qillee

ogeessa fayyaa

qonnaan bulaa

konkolaachisaa

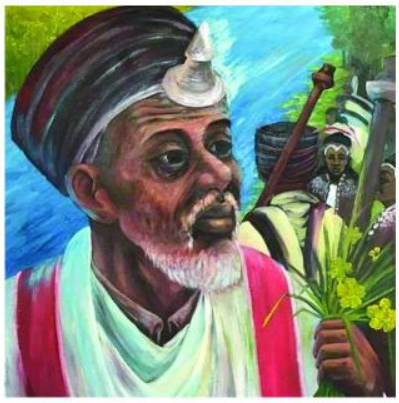

mana barumsaa

Gilgaala 3.

Fakkiilee ilaalii, maqaa isaanii gabatee keessaa filadhuu, barreessi.

Abbaa Gadaa, kooraa fardaa, loon Booranaa,
gaagura dammaa, uffata aadaa, meeshaalee qonnaa

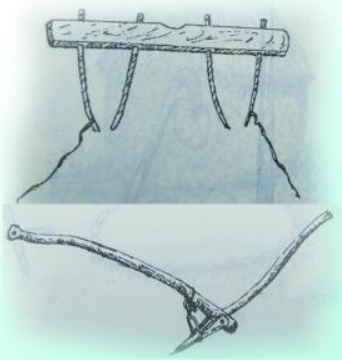

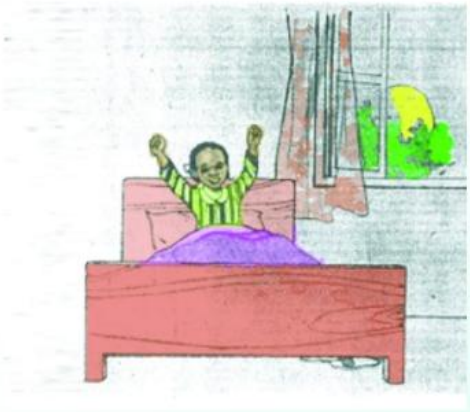

Gilgaala 2 Himoota fakkiileetti firoomsi

Biliseen harka saamunaan dhiqatti.

Biliseen barumsa deemaa jirti.

Biliseen ganamaan hirribaa kaati.

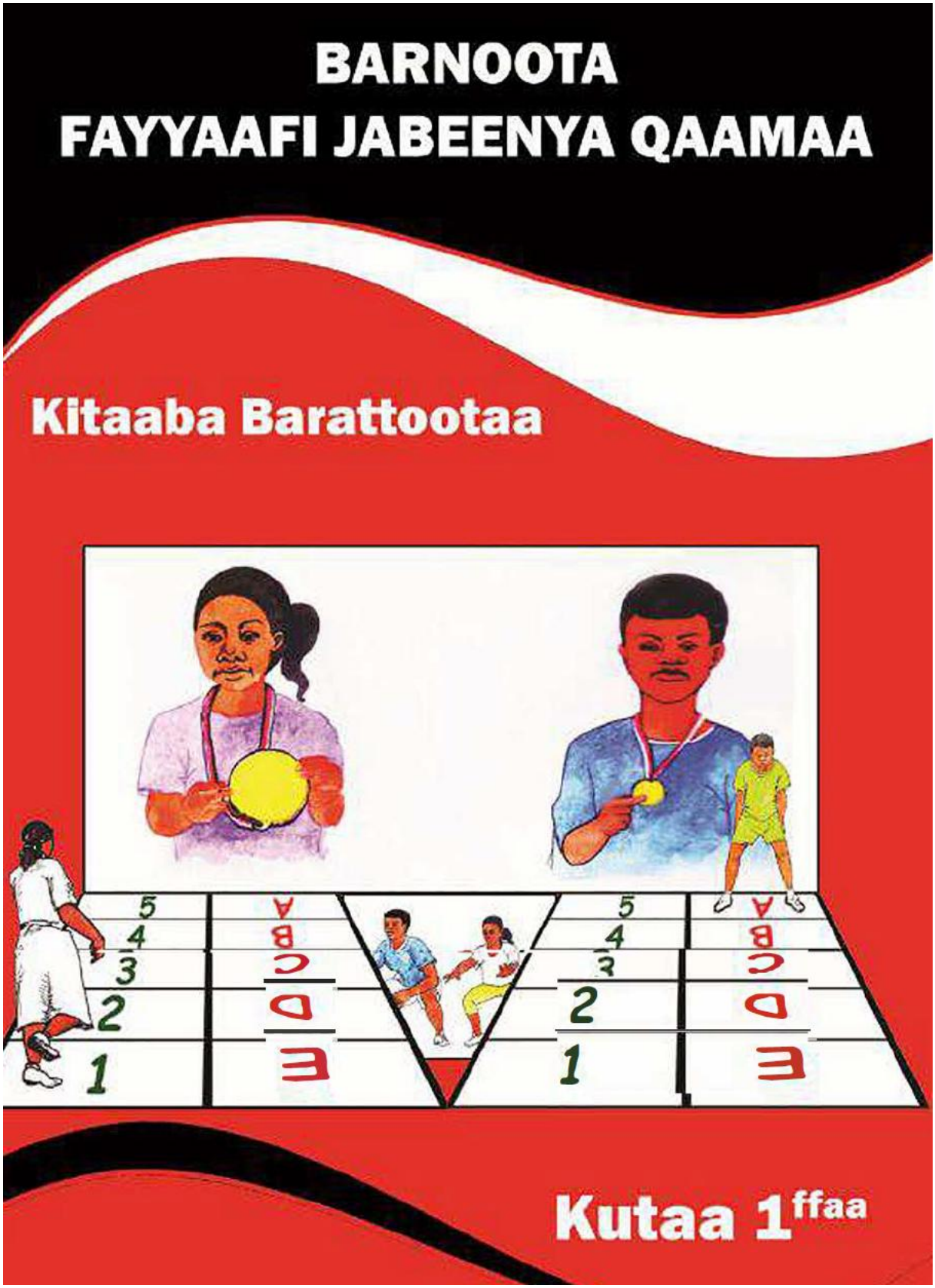

Biliseen ciree nyaataa jirti.

Barnoota Fayyaafi Jabeenya Qaamaa, Kutaa 1

(page 1-x)

BOQONNAA TOKKO

DANDEETTIIWWAN SOCHII BU'UURAA

1.1. Dandeettiiwwan Bakkaa Bakkatti Socho'uu

a, Deemsa ariitii

b. Fiigicha

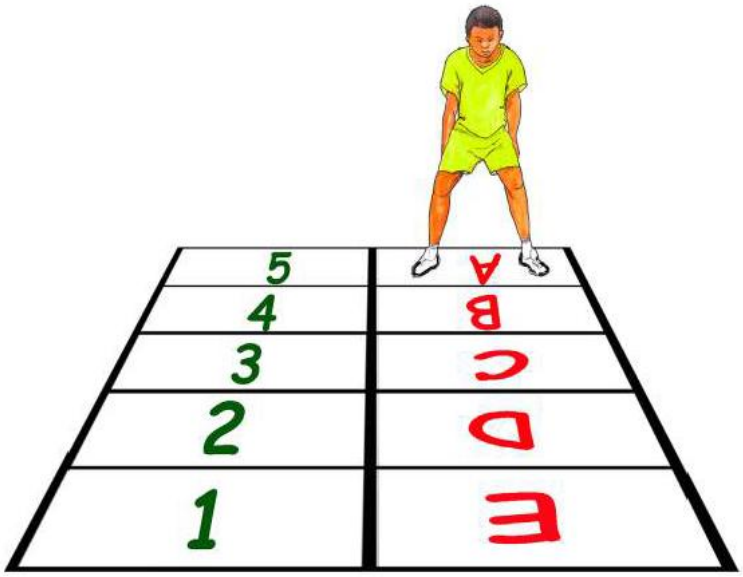

c) Duubaatti deemuu

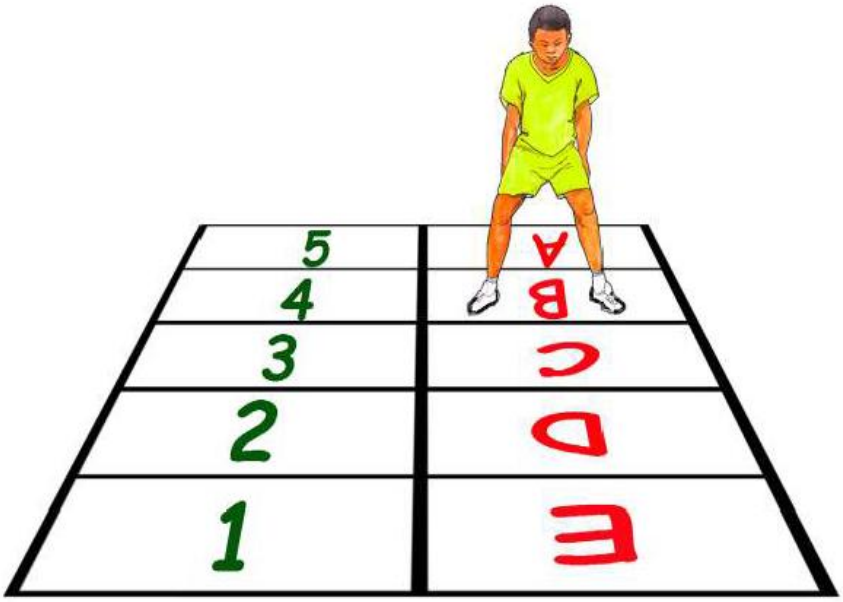

e) Miila Lamaan Utaaluu

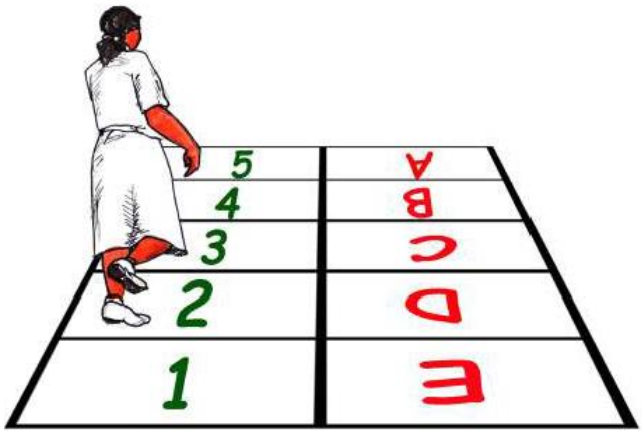
Sanduuqa qubee keessatti miila lamaan utaalaa darbuu

Sanduuqa 'B' keessatti miila lamaan utaaluu.

Sanduuqa Lakkoofsa '2' keessatti Miila tokkoon utaaluu

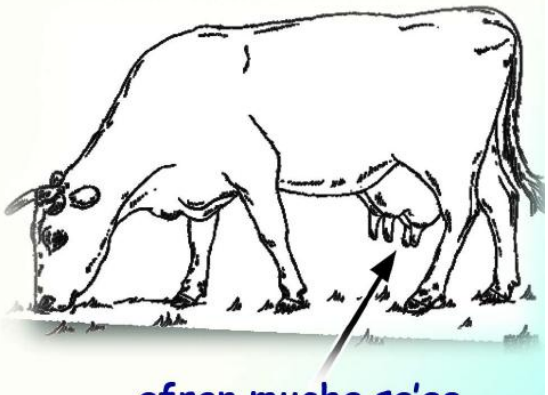
Gadaa, Kutaa 1

(2020, pages 1-6)

sadan sunsummanii

afran mucha sa'aa

shanan quba harkaa

ja'an jabbii

saddeettan dhala leencaa

kurnan boolla saddeeqaa

lukkuu mucha malee guddiftu

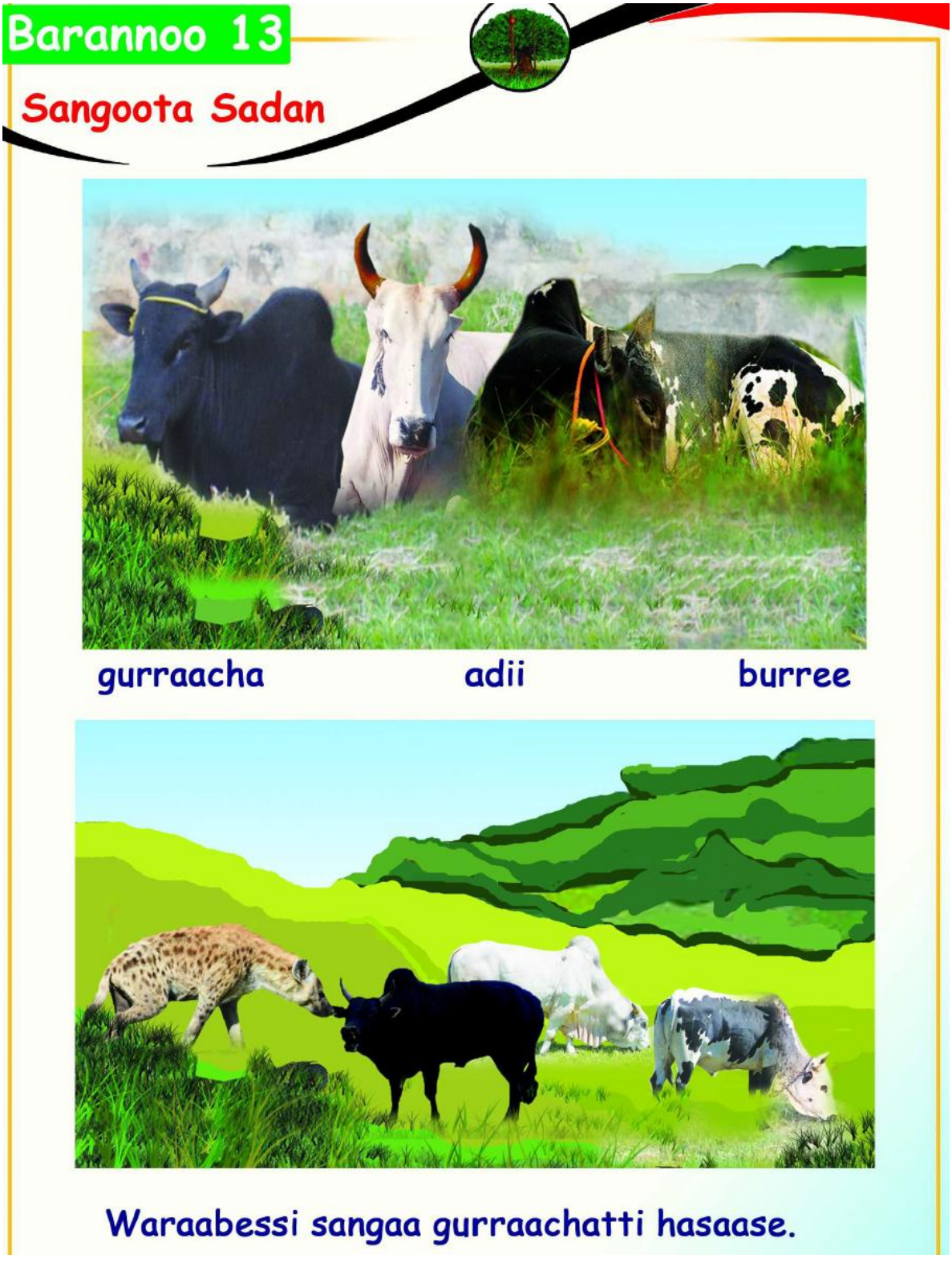

gaangee dhala malee hafte

9. Barannoo Salgaffaa

Gadaa, Kutaa 1

(2020, pages 24-34)

Sangoonni lamaan sangaa adii of-biraa ari'an.

Waraabessi sangaa adii nyaate.

Waraabessi sangaa gurraachatti hasaase.

Sangaa gurraachi sangaa burree of-biraa ari'e.

Waraabessi sangaa burree nyaate.

Waraabeyyiin sangaa gurraacha nyaatan.

Firooma Abbaa

Obboleessi abbaa koo abbeeraa/wasiila kooti.

Obboleettiin abbaa koo adaadaa kooti.

Haati abbaa koo akkoo kooti.

Abbaan abbaa koo akaakayyuu kooti.

Akaakoon abbaa koo abaabayyuu/abuuboo kooti.

Abaabayyuun abbaa koo abaabilee/abutturoo kooti.

Firooma Haadhaa

Obboleessi haadha koo eessuma/abuyyaa kooti.

Obboleettiin haadha koo adaadaa/haboo/areeraa kooti.

Abbaan haadha koo akaakayyuu kooti.

Haati haadha koo akkoo kooti.

Akaakayyuun haadha koo abaabayyuu/abuuboo kooti

Abaabayyuu haadha koo abaabilee/abutturoo kooti.

Barannoo 16

Dhugaafi Dhara

Dhugaafi Dhara

Dhugaan warqee argate.

Dhugaan warqee baatee dhara bira deeme.

Dhugaan Dharatti dhagaa konkolaachise.

33

Dhagaan dhara ajjeese.

10. Barannoo Kurnaffaa

Magaalaa (90.4.1)

Ar'a maal gotta?

ar'a / har'a *maanta*

Ar'a magaalaan deema.

Boru eessa deemta?

boru *berri*

Boru mana postaan deema.

Edana eessa bultani?

edana *tonight*

Edana hotela bulla.

bula *spends the night, sleeps*
-tu / -tani (joogto)
-tan (tagto)
bulla < bul+na

Yoom Qarsaa deemta?

yoom? *goorma?*

Ar'a galgalaan Qarsaa deema.

galgala *evening*

Yoom magaalaa deemta?

Boru ganamaan magaalaa deema.

ganama *subax*

Warri Hawwiituu wadaaja guddaa qaban, kanaaf isiin waan hedduu bitti.

Hawwiituu (magac gaar oo dheddig ah)
wadaaja *festivities, party, celebration*
guddaa *weyn*
-an tagto ama joogto, q. 3d w.
kanaaf *sidaas darteed*
-f (kayska 'daytif') *u*
hedduu *badan*

Inni mana nyaataa qaba, kanaaf inni makaroni, ruza, lukku, dhadhaa fi sogidda bita.

dhadhaa *subag*
sogidda *cusbo/milix*

Isiin shunkurtaa, dinnichaa, timmaatima,

shunkurtaa *basal*
dinnichaa [cch] *potatoes*

raafuu fi salaaxaa bitti, kanaa ol, burtukaanaa fi xuuxxoo bitti.

raafuu *kale, cabbage*
kanaa ol *sidoo kale; moreover*
xuuxxoo *liindhanaan; lemon*

Argaayaan hoolota soddomaa fi re'oota afurtama qaba.
Nu loowan soddomaa fi gaalawan kudhan qabna.
Yoo tahe, ani sa'aa boodaan dhufa.

Argaayaa (magac gaar oo lab ah)
hoolaa *lax/wan*, pl. **hoolota** *ido*
re'ee *ri´/orgi*, pl. **re'oota**

loon *sac/dibi*, pl. **loowan**
gaala *awr, rati, hal*, pl. **gaalawan** *geel*

yoo tahe *haddii ay suurtogal tahay*
sa'aa boodaa *galab dambe; afternoon*

Dhagay, boru laaqanaaf maal qopheessita?
Boru laaqanaaf ruza, lukku, hulbat maraqaa fi salaaxaan qopheessa.

dhagay *maqal* (amar)
laaqana *qado; lunch*
-f (daytif) *u, ku*
qopheessa [pph] *diyaariyaa; prepares*

Isiin wadaajaaf maal qopheessiti?
Isiin wadaajaaf lukku afur, hoolota lamaa fi waan biraa qoppheessiti.

biraa *kale; other, more*

Hawwiituun hojii hedduu qabdi, kanaaf Dameen isii gargaarti.

isii *iyada*

Bilisaan autobusaan Hirna deema, kanaaf

-VVn (kayska qalabka)

jarjara.

jarjara *hurries, is in a hurry*

Isiin yeroo xiqqoo qabdi, kanaaf jarjarti.

Isiin baaburaan Adaamaa deemti, kanaaf jarjarti.

Adaamaa (magaalo)

Inni makiinaan Jimma deema, kanaaf jarjara.

Jimma (magaalo)

Amma ani hojii hedduun qaba, haga ganamaa nagayatti.

haga *ilaa; until*

Magaalaa (90.4.2)

Damee: Akkam jirta?

Hawwiituu: Nagaya, akkam jirta?

Damee: Nagaya, ar'a maal magaalaa keessaa gotta?

Hawwiituu: Boru warri kiyya wadaaja qaban, kanaaf waan hedduu bituu na irra jira.

bituu *iibsan, iibsasho*
na irra *igu*
na irra jira *waa in aan*

Damee: Maal bitta?

Hawwiituu: Dhadhaa, salixa, sogidda, sukara, ruza, makaroni, dinnichaa, timmatima, shunkurtaa fi salaxaa.

salixa *saliid*
dinnichaa *potatoes*

Damee: Waan biraa maal bitta?

Hawwiituu: Ee, burtukaana, xuuxxoo, ambaa, anaanaas, paapaayaa fi mandirina.

Damee: Dhugaatuu wadaaja guddaa!

dhugaatuu *really, certainly*

Hawwiituu: Kanaa ol, hoolota lamaa fi lukku jaha boru galuuf qopheessina. Siin afeera. Boru yeroo laaqanaatti kottu.

galuu *to return back home*
yeroo *time; xilli, wakhti*
si *ku, adiga*
afeera *invites*
kottu *kaalay*

Damee: Hayaa, nin dhufa. Yoo tahees ganama sa'aa torbatti dhufee hojii si gargaara.

hayaa *haye*
nin *waan*
–s *sidoo kale; also*

Hawwiituu: Akkasi, bareedaa. Amma nin jarjaraa, haga ganamaa nagayatti.

akkas(i) *sidaas, waa sidaas, waa run*
bareedaa *beautiful*
amma *now*

Damee: Haa tahu! Nagayatti.

haa *ha*
tahu *ahaado*

11. Barannoo Kudhanii Tokkoffaa

Tulluu Fi Otobusii (94.4.1)

Tulluun yuniversitii deemuu barbaada.

Sa'aatii sadiitti manaa ba'a.

Gara dhaabbii otobusii deema.

Achitti otobusii eega.

Namoonnii biraas akkuma saa otobusii eegu.

Daqiiqaa shan, kudhan eega, garuu otobusiin hin dhufu.

Amma namoonnii otobusii eeggatan baay'achaa dhufan.

Amma otobusiin tokko dhufa, garuu otoo hin dhaabatin dabra.

Otobusichi baay'ee guutuu dha.

Tulluun yeroodhaan barnootaaf yuniversitii ga'uutu irra jira.

Barnoonni saa sa'aatii afuritti jalqabama.

Kana irra eeguu hin danda'u.

Kanaaf taaksii waammata.

Oggaa taaksiin dhufu Tulluunis keessa gala.

Akkuma taaksiin ka'uun, Tulluun otobusii dhufuu arga.

Otobusichis hin dhaabata.

otobusii *bas*
–uu masdar
barbaada *rabaa, doonayaa*
sa'aatii *saacad*
-tti (lokatif - wakhti)
ba'a *baxaa, tagaa*
gara *xagga, dhinaca*
dhaabii *boosteejo, joogsad*

biraa *kale*
–s *–na, –ba, sidoo kale*
akkuma *sida*
akkuma saa *sida isaga, sidiisa*
daqiiqaa *daqiiqo*
garuu *laakiin*
hin *ma*
eeggata *wait*
baay'ata *badan yahay*

otoo hin dhaabatin *oo aan joojin, joogsan; without stopping*
dabra / darba *maraa*
baay'ee *badan*
guutuu *buuxa*
yeroodhaan *in time*
barnoota, sbj. **-oonni** *cashar*
ga'a *arrive*
… irra jira *waa in …*

jalqabama *bilaabmaa*

kana irra (kanarra) *longer*

kanaaf *therefore*
taaksii *tagsi*
waammacha *yeeraa*
oggaa *when*
gala *galaa*
akkuma …-n *when, in the moment when*
ka'a *kacaa*
otobusichi *baska, baskii*
hin *waa, wuu*

Namoonni hundumtuu keessa seenu.

Ammoo Tulluun yeroodhaan barnoota saatiif yuniversitii waan ga'uuf gammada.

hundumaa, -tuu *oo dhan*
seena = gala *galaa*
ammoo *sidoo kale*
waan …-f *because, since*
gammada *farxaa*

Griefenow-Mewis (1994: 55)

Guyyaa Tokko Warra Tulluu Wajjin (94.4.2)

Haati Tulluu ganama sa'aatii tokkotti kaatee bultee qopheessiti.

Abbaan Tulluu fi ijoolleen sa'aatii tokkoo fi walakkaatti ka'u.

Dhiqatanii boodas bultee nyaatu.

Tulluun sa'aatii lamatti manaa ba'a.

Mana barumsaa ga'uuf karaa dheeraa deema.

Turaan sa'aatii lamaa fi ruubiitti hojii deema.

Iddoon hojii saatii dhiyoo dha.

Abbaan saanii sa'aatii lamaa fi walakkaatti mana barumsaa deema.

Kuulaniin yeroo baay'ee sa'aatii sadiitti yuniversiti deemti.

Oggaa hundi saani deeman haati Tulluu mana qulqulleessitee boodas suuqii deemti.

Yeroo deebite dhiyaana qopheessiti.

guyyaa *maalin*
–tti (lkokatif – wakhti)
kaate *kacday* < **ka'a** *kacaa*)
bultee *quraac*
qopheessa [pph] *diyaariyaa*
ijoollee *carruur*
walakkaa *nus*
dhiqata *dhaqaa, mayraa*
boodas *markaa ka dib*

ba'a *baxaa*

ga'a *arrive*
–f (daytif - ujeeddo) *si … u*
karaa *jid*
dheeraa (m.) *dheer*

iddoo *meel*
dhiyoo *dhow*

yeroo baay'ee *badanaa*

oggaa *marka, markii*
hunda *dhammaan*
qulqulleessa *nadiifiyaa*

yeroo *markii*
deebi'a *soo noqdaa*
dhiyaana *qado*

Tulluun sa'aatii saddeetitti mana barumsaatii deebi'a.

Abbaan Tulluummoo sa'aatii saddeeti fi walakkaatti manatti deebi'a.

Sa'aatii sagalitti dhiyaana nyaatu.

Sana booda Tulluun manatti barata.

Turaan sa'aatii kudhanitti manatti gala.

Galgala sa'aatii tokkotti hundi saanii wajjin irbaata nyaatu.

Sana booda tiibii ilaalu.

Galgala sa'aatii afuritti hundi saanii rafu.

Garuu Kuulaniin waan qormaata qabduuf hamma halkan walakkaatti baratti.

Ishiin barattuu jabduu dha.

Griefenow-Mewis (1994: 64)

immoo/–mmoo *–se*

sana booda *taas ka dib, markaas ka dib*
–tti (lokatif – meel, wakhti)
barata *bartaa*
(mana) gala *soo noqdaa, aglaa (guriga)*
wajjin *wadajir*
irbaata *casho*
tiibii *tiifii, telefishan*
ilaala *daawadaa*
rafa *hurdaa*
garuu *laakiin*
waan …–f *sababta oo ah, waayo*
qormaata *imtixaan*
hamma …–tti *ilaa*
halkan *habeen*
halkan walakkaa *saqda dhexe, habeenbar*
barattuu *ardayad*
jabduu (f.) *xoog badan, dadaal badan*

12. Barannoo Kudhanii Lammaffaa

Dukkaana (90.5.1)

Maal bituu feeta?

Shamiza harka gabaabaa.

Bifa akkami feeta?

Shamiza diimaan fedha.

Foxaa akkami qabda?

Foxaa adiin qaba.

Meeqa gatiin foxaa?

Gatiin foxaa qarshii afuri.

q. 1 **-n fedha** *rabaa, doonayaa*
q. 2 **feeta**
q. 3 l. **fedha**
q. 3 dh. **feeti**
gabaabaa, gabaabduu *gaaban*
bifa *midab*

foxaa (women's) *dress*

Maal bituu feeta?

Kopheen fedha.

Meeqa lakkoofsi kee?

Lakkoofsi kiyya afurtami lama.

Meeqa gatiin kophee?

Gatiin kophee qarshii shantami.

Huccuu dhiiraa qabdaa?

Ee, maal bituu feeta?

Ma'awistaan fedha.

huccuu *hu'*
dhiira *lab*

ma'awistaa *macawis*

Kunoo.

Meeqa gatiin ma'awistaa?

Gatiin ma'awistaa qarshii kudhashani.

kudhashan *shan iyo toban*

Huccuu dhalaa qabdaa?

dhalaa *dheddig*

Ee, maal bituu feeta?

goggiraa *women's underdress*

Goggiraan fedha.

Kunoo.

Meeqa gatiin goggiraa?

Gatiin goggiraa qarshii diddami lama.

Akkami shamizni kuni?

Shamizni kuni bareedaa.

Akkami koofoon kuni?

Kofoon kuni qooqaa.

kofoo *surwaal*
qooqaa *fiican, wanaagsan*

Akkami waraansileen tuni?

Waraansileen tuni jabduu.

waraansilee *suun*
jabaa, dh. **jabduu** *xoog badan*

Akkami shuraabni tuni?

Shuraabni tuni furdoo.

furdaa, dh. **furdoo** *thick*

Shamizni kuni hariira moo jibrii?

Kuni jibrii.

hariira *silk*
moo *ama*
jibrii *cotton*

Kopheen kuni kal'oo moo plaastika?

Kuni kal'oo.

kal'oo = gogaa *harag, saan*

Foxaan tuni jibrii moo hariira?

Tuni jibrii.

Waraansileen tuni plaastikaa moo kal'oo?

Tuni plaastika.

Namicha kana ilaali.

Intala tana yaami.

Maaliif rafta, ka'i!

Eessa deemta, deebi'i!

Gurbaa kana gaggeessi!

yaama *yeeraa*

gaggeessa *sees someone off, accompanie someone*

(Ali & Zaborski 1990: 26–27)

Dukkaana (90.5.2)

Abbaa dukkaanaa: – Maal feetan?

Makkoo: – Shamiza harka gabaabaa.

Abbaa dukkaanaa: – Atiif moo isaaf?

Makkoo: – Shamiza dhalaa.

Abbaa dukkaanaa: – Kan akkami feeta?

Makkoo: – Adiin fedha.

Abbaa dukkaanaa: – Lakkoofsa meeqa qabda?

Makkoo: – Lakkoofsi kiyya soddami jaha.

Abbaa dukkaanaa: – Kunoo, shamizni lakkoofsi keeti. Shamizni kuni hedduu bareedaa. Kanaa achi hedduu rakisha. Laali mee. Daawitiin gama bitaa jirti.

Makkoo: – Lakki, diimaa hin fedhu. Daalacha naaf laali.

Abbaa dukkaanaa: – Bifa biraa hin qabu. Kana malee qamisa gaggaarii nin qaba. Si agarsiisuu?

Makkoo: – Lakki, foxaa bifa samii na agarsiisi.

Abbaa dukkaanaa: – Kunoo. Foxaan bareedduu.

Makkoo: – Ee, bareedduu. Meeqa gatiin foxaa?

atiif (daytifka magacuyaalka **ati**) *kuu (for you)*
isaaf (daytifka magacuyaalka **isa**) *isaga … u (for him)*

jaha / ja'a *lix*

rakisha / rakasa / busha'aa *cheap*
daawitii *muraayad*
gama *xagga, dhinaca*
bitaa *bidix*
daalacha [cch], dh. **daaleettii** *grey, midabka dambaska*
naaf (daytifka magacuyaalka **ani**) *ii (for me)*
qamisa / boongoo / katee / gombisoo *goonno (skirt)*
gaggaarii (wadarta sifada **gaarii**) *fiicfiican*
nin *waan* (diirad faleed)
-uu (madhacdo q. 1 k. + weydiin)
agarsiisa *muujiyaa* ("arag-siiyaa")
na (kayska layeelaha ee magacuyaalka **ani**) *i*

Abbaa dukkaanaa: Qarshii afurtami.

Mudde: Hedduu qaalii.

Abbaa dukkaanaa: Lakki, bar hariiraa!

bar ???

Mudde: Kophee gurraacha qabdaa?

Abbaa dukkaanaa: Ammallee kan dhalaatii? Gosa kam feetan?

ammallee *sidoo kale (also)*

Mudde: Lakki, kopheen anaafi: Lakkoofsa afurtami lama.

Abbaa dukkaanaa: Huccuu dhiiraa hin qabu, akkasumattiis kophee dhiiraa. Kophee dhiiraa achi dukkaana gama mirgaa jiru. Keessatti argatta.

akkasumattiis *in the sanie way, similarly*

(Ali & Zaborski 1990: 29)

Gilgaaloota

280 940101 Personal pronouns

1. Add a personal pronoun.

[[Ani, ani, Inni, inni]] Tulluu dha.

2. Add a personal pronoun.

[[Inni, inni]] hojii jira.

3. Add a personal pronoun.

[[Ani, ani]] manan jira.

4. Add a personal pronoun.

[[Ishiin, ishiin, Isiin, isiin]] mana jirti.

5. Add a personal pronoun.

[[Inni, inni]] mana jira.

6. Add a personal pronoun.

[[Ishiin, ishiin, Isiin, isiin]] nyaata bitti.

7. Add a personal pronoun.

[[Nuti, nuti]] mana qabna.

8. Add a personal pronoun.

[[Inni, inni, Ishiin, ishiin, Isiin, isiin]] barsiisaa dha.

9. Add a personal pronoun.

[[Isaan, isaan, Isaani, isaani]] dhiyo gara manaa dhufu.

10. Add a personal pronoun.

[[Ishiin, ishiin, Isiin, isiin]] gabaa jirti.

11. Add a personal pronoun.

[[Inni, inni]] mana barumsaa jira.

12. Add a personal pronoun.

[[Isaan, isaan, Isaani, isaani]] mana jiru.

13. Add a personal pronoun.

[[Inni, inni]] obboleettii qaba.

14. Add a personal pronoun.

[[Ishiin, ishiin, Isiin, isiin]] obboleessa qabdi.

15. Add a personal pronoun.

[[Isin, isin, Isini, isini]] mana jirtu.

16. Add a personal pronoun.

[[Inni, inni]] mana barumsaa irraa dhufe.

17. Add a personal pronoun.

[[Ati, ati, Ishiin, ishiin, Isiin, isiin]] gara gabaa deemte.

280 940102 Present tense verb forms

1. Insert the verb in the correct present tense form.

jira > **Ani manan [[jira]]**

2. Insert the verb in the correct present tense form.

jira > **Bishooftuun biyya Oromoo keessa [[jira]]**

3. Insert the verb in the correct present tense form.

jira > **Manni keenya magaalaa Bishooftuu [[jira]]**

4. Insert the verb in the correct present tense form.

jira > **Obboleettiin too mana [[jirti]]**

5. Insert the verb in the correct present tense form.

jira > **Obboleessi koo hojii [[jira]]**

6. Insert the verb in the correct present tense form.

jira > **Inni mana barumsaa [[jira]]**

7. Insert the verb in the correct present tense form.

jira > **Ishiin gabaa [[jirti]]**

8. Insert the verb in the correct present tense form.

jira > **Nuti mana [[jirra]]**

9. Insert the verb in the correct present tense form.

jira > **Isaan biyya Oromoo [[jiru, jiran, jirani]]**

10. Insert the verb in the correct present tense form.

qaba > **Ani obboleessan [[qaba]]**

11. Insert the verb in the correct present tense form.

qaba > **Nuti obboleettii [[qabna]]**

12. Insert the verb in the correct present tense form.

qaba > **Inni hojii [[qaba]]**

13. Insert the verb in the correct present tense form.

qaba > **Nuti mana [[qabna]]**

14. Insert the verb in the correct present tense form.

qaba > **Isaan mana gaarii [[qabu, qaban, qabani]]**

15. Insert the verb in the correct present tense form.

qaba > **Ishiin manaa keessaa hojii [[qabdi]]**

16. Insert the verb in the correct present tense form.

bita > **Isin nyaata [[bittu, bittan, bittani]].**

17. Insert the verb in the correct present tense form.

deema > **Ati mana [[deemta]].**

280 9401030 Copula particles

3. Meelaha bannaan ku qor midka habboon ee qurubyada ahaanshaha ***dha*** iyo ***–ti*** (ama waxna).

Ani Turaa ...

Inni Tulluu ...

Abbaan koo barsiisaa ...

Kuni mana keenya ...

Kuni mana gaarii ...

Ishiin intala gaarii ...

280 9401 Translation

4. Ku turjun Soomaaliga.

Waxaan joogaa guriga.

Wuxuu tagayaa dugsiga.

Wuxuu ka yimid dugsiga.

Waxay tagayaa suuqa.

Walaasha waxay joogtaa guriga.

Gurigu wuu fiican yahay.

Walaalkay wuxuu joogaa suuqa.

Waxaannu ku nool nahay Bishooftuu.

Cunto ayay soo iibinaysaa.

Waxay tagayaan suuqa.

280 9402 Translation

1. Hooyaday waxay soo iibsaday cuntadan.

2. Isagu waa aabbahay.

3. Kani waa guri.

4. Qofkaasi taajir ma aha.

5. Turaa wuxuu sugayaa qofkaas.

6. Saaxiibkaygani wuu ina caawinayaa.

7. Iyaga ayaa leh gurigaas.

8. Iyadu naagtan cayrka ah ayaa ay caawisay.

Raadraac

Ali, Mohamed & Andrzej Zaborski. 1990. *Handbook of the Oromo Language.* Wrocław: Polska Akademia Nauk.

Griefenow-Mewis, Catherine & Tamene Bitima. 1994. *Lehrbuch des Oromo.* Köln: Rüdiger Köppe.

Tucho, Yigazu, R. David Zorc & Eleanor C. Barna. 1996. *Oromo newspaper reader, grammar sketch, and lexicon*. Kensington, MD: Dunwoody Press.